

Із старої галицької літератури.

Подав др. В. Щурат.

I. Дві пісні А. Якубинського про самбірську Богородицю з 1770 р.

Самбірську ікону Богородиці дарував — по льокальному переказови — якийсь подорожний грецькому купцеві Іванови Стамовичеві в Самборі. Коли пошесть 1705 р. змела зі сьвіта цілу родину Стамовичів, ікона дістала ся в спадщині міщанці Єлені Добрянській. В хаті Добрянської вона й прослезила ся 1727 р., що спонукало перемиського єпископа Ієроніма Устрицького вислати на місце дві духовні комісії і на основі їх реляцій оголосити ікону чудотворною. Ікона Богородиці з Христом на руках мальована темно на полотні. Під малюнком Богородиці внизу уміщені фігури якихсь гербових подругів, а герб їх — в середині між ними. Мужчина держить в руці картку з напсю: „О всепѣтая Мати“. З дорогоцінних жертв, якими ікону в різних часах прикрашено, найзамітніша срібно-золота риза від жидачівського мечника Ілії Комарницького з 1728 р. Для відповідного приміщення ікони той сам жертводавець побудував 1737 р. величаву церкву [Франць Раб'їй: Коротка історія чудотворної ікони преч. Дѣвы Маріи въ парохіяльній церкві Самбрскій, Самбръ, 1889, ст. 10—27; Al. Friedrich: Historje sudownych obrazów N. Maryi P. w Polsce, II, Kraków 1904, ст. 419—424).

Історія чудотворности самбірської Богородиці знайшла рано відгомін у піснях. Одна, мабуть найпопулярніша з таких пісень, попала і в почаївський „Богогласникъ“ (1790) та завдяки йому удержуєть ся при популярности й доси. Співаєть ся її на

голос пісні: „Нова радість стала“. Хто її зложив, не знати. І часу зложення її не можна б означити при помочи того фактичного матеріалу, яким вона виповнена. Бо кажесть ся в ній тільки:

Дівна твоа тайна чистаа івейса:
 Новосамбірская Церковь чадесь исполниса.
 Іквіна твоа слези источила,
 Некідашимъ очи дала, хромыхъ исцѣлила.
 Слезн выливала до своего Гіна,
 І плакала чиста Пінна ікѣ Матка єдина.
 Слезна избрала сто дній исполнити,
 Созиваа, да рыдаемъ, Бѣа думолити.
 Мѣ тежъ прикляемъ, с слезами зываемъ,
 Ікѣ Царіцы всегѣ свѣта подъ ноги падаемъ,
 Яки милостивно ѿ вѣдъ свободила,
 Ѣ повѣтра, наглої смерти, вѣхъ насъ избрала.
 Рвкою твоею слезми скропленою
 Бо часъ смерти пакнї врагї, поимї насъ з' собою.

Конець пісні — славослове для св. Трійці.

Отже як певний буде для означення часу повстання пісні terminus a quo, так непевний лишить ся terminus ad quem. Бо згадка про повітре і наглу смерть являєть ся надто загальною, щоб можна в ній бачити натяк на ту пошесть, яка рознесена військами гр. Румянцова 1770 р. ширила ся від Волощини аж до Самбора [А. С. Петрушевичъ: Сводн. Гал.-Русская Лѣтопись съ 1700 до конца Авг. 1772 г., Львовъ, 1887, ст. 295]. За раншим повстаннем пісні (1727—1734) промавляє факт, що вже 1734 р. попала вона в „Камянський Богогласник“ оголошений в рукописи д-ром І. Франком (Зап. Н. Тов. ім. Ш., XXXVIII, ст. 131), а потім до 1790 р. всигла, видко, доволі сильно спопуляризувати ся, скоро почаївські Василяни дали їй місце в своїй антології. Не попали ж у ніякі збірки дві иньші пісні про самбірську Богородицю з 1770 р.

В архіві гр.-кат. капітули в Перемишли зберігаєть ся книга писаних і печатаних miscellane-їв формату 4-ки, з сінатурою XLII, С. 11, і з такою запискою на внутрішній стороні паперової окладки: „Książkę niniejszą przynależącą mi z działu Wiel. J. X. Jana Manasterskiego, kanonika przemyslskiego, dziekana jarosławskiego, daruję Wielmożnemu i Nayprzewielebnieyszemu Imci Xiędzu Ławrowskiemu, kanonikowi Doktorowi S. Theologii etc. etc. dnia 2. Czerwca 1826 w Przemyslu. X. Mi-

chał Brylnicki, Vice-Dziekan jarosławski, Paroch Miękisza".
 На двох картках поживлого паперу, вшитих в ту книжку, читається такі пісні:

1) Pieśń do Nayss. Maryi Panny Samborskiej z strony powietrza panującego w tymże samym mieście, złożona 1770, die 3-a 8bris.

Czystaia Diwo, Diwo blahodaty,
 W Samborskoy Cerkwy płaczuszczaja Maty,
 Wo twoiem chrami inohda sobranny,
 Dneś wo wsia strany uże razsianny
 Ko tebi Maty! od siudu wołaiem,
 Serdeczne płaczem, słyzy wylywaiem.
 Jehdaś plakała, umolywszy Boha,
 Wsich boronyłaś od zlaho pryloha.
 Nyni uże wydym twoy hrad blyz y wesy
 Wo bidach y skorbech suszczzia wezdesy.
 Ne tokmo skoty wydym umalenny,
 Ludey wo brany meczem ubiyenny,
 Wydym ko semu, kako Chrystyane
 Od powitra hynut, aky Bisurmane,
 Skytaiuszcze sia wo lisech od hlada,
 Druzy umrosza, maty, otec, czada.
 A ieszcze k semu syia nuźda ziła:
 Nist czelowika pohrebsty ich tiła.
 Pusto iest mislo y wsy w nem świątyny,
 Ny iedynoi ko Bohu przyczyny.
 W Samborskoy Cerkwy ach Maty wsich suszczzych,
 W sey mały wesy pomny na płaczuszczych,
 Da wo twoiem chrami tebe ohliadaiem,
 Dywny twoia tainy tebi zaspivaiem.

2) Pieśń druga do teyże Nayss. Maryi Panny na podziękowanie ustalego w nowym Roku powietrza, złożona Roku 1770, die 30 10bris.

Ach kako Maty,	My że żywuszcze nyni,
Tia wychwałaty,	Tia ohladaiem
Selho lita iskony.	Tebi spiwaiem,
Zacznem lubezno,	Wo twoiey świątyni.
Duszepolezno	Samborski Jeleń
Wo twoiey Ikony.	Ziło uiazwen
Mnozy umrosza,	Od smertonosnoy rany
Druzy padosza,	Uże ihraiet,

Ko Tebi bihaiet,
 Caryce sey strany.
 Blyżkia wesy
 Od bid suszcze sy
 Izbawlenny Toboiu,
 Wo smertnoy noszczy
 Twoiey pomoszczy
 Chranymy Rukoju.
 My że lykuiem
 I torżestwuiem
 W deń nowaho lita.
 Wse czto iest ciło,
 Twoie iest Dilo,
 O Maty wsepita.
 Byś izbawyla,
 Nas sochranyła
 Od powitra, brany,
 Molaszczy Troycu
 Ko Bohu Oteu
 Plakałaś za namy.
 Jeszcze sut stezy,
 Twoy płacz y stezy
 Sut pryłężny Bohu,
 Twoiey to syły,
 Żeśmo znosyły
 Skorb, nużdu y mnohu.

I seho rady
 Wo twoiem hradi
 Ko tebi prybihaiem,
 Serdeczne prosym,
 Ruci woznosym,
 Pod nohy padaiem.
 O! Władczyce!
 Nykohda syce
 Umyraiem stranno,
 Od seho hoda
 Twoieho Roda
 Borony sochranno.
 Ukripy Caria
 Archiereja
 Rady twoieho Imene,
 Wse syie stado
 Twoie iest czado,
 Poślidnaho y mene,
 Da zdi żywuszczе
 I Tebe człuszczе
 Wo wiki ubłažaiem,
 Ideže lcy,
 Wo iedynycy
 Troycu ohladaiem.
 Amiń.

На самім кінци тим самим почерком з початку XIX в. замітка: „In sempiternam memoriam Perillris ac Rvdmi Dni Andreae Jakubiński officialis generalis Premislien. harum cantilenarum Auctoris“. Отже не лиш час написаня, але і автор пісень відомий.

II. Загадка польська пісня в українськiм перекладі.

[Верніть ся пісни родимі.]

В III т. „Рускої Письменности“ видання товариства „Прогресивіти“ (Львів, 1906), в доповненнях до писань М. Шашкевича замічено: „Межи його поезіями подають також переклад з польського: „Верніть ся пісни родимі“; але сего не написав Маркіян Шашкевич, іно його приятель Бульвінський“ (ст. 64).

Автор тої замітки, яка повинна оправдати виєлімінованне названої пісні з поміж Шашкевичевих писань, відсилає читача за дальшими аргументами до „Зорі Галицької“ з 1850 р., ч. 80. Глядаю, і справді там, у „Всячині“ (ст. 483—484), якийсь криптонім, И. Н., присвячуючи згадку першим трудівникам на галицькій літературній ниві, Шашкевичеві, Головацькому і Устияновичеві, згадує й забутого Бульвинського († 1839), Шашкевичевого приятеля і ревного „соділателя дружества завязавшого ся в цілі сочиненія народного словаря“ та подає його пісню, знайдену в Новім Селі у о. Гавришкевича. Пісня та сама, про яку говорить редактор „Рускої Письменности“.

Було б усе в порядку, коли б тільки ще вказаний був оригінал українського перекладу і коли б не те, що вже д-р В. Коцовський, давнійший редактор Шашкевичевих писань в Онішкевичевій „Рускій Бібліотеці“, станув таки за авторством Шашкевича, перепечатавши „спурію“ з „Зорі“ (1880, ч. 2) з такою заміткою: „маб. після польського; відпис сего стиха найшовсь між паперами приятеля Маркіяна, Бульвинського, але склад і слова пригадують Маркіяна“ (Р. Бібл. III, ст. XXX).

Автор замітки про Бульвинського в „Зорі Галицькій“ уважав пісню „Верніть ся пісні родимі“ за оригінальний утвір Бульвинського; д-р Коцовський, заквестіонувавши оригінальність пісні („мабуть після польського“), приписав її не Бульвинському а Шашкевичеві; тепер же редактор „Рускої Письменности“ твердить уже, що пісня на правду була перекладом з польського, але приписує її знову ж Бульвинському. Як з того вибристи?

Перше і важніше питання: кому приписати зложення пісні по українськи? Коли б Бульвинський був знаний, як автор пісень взагалі, можна б ще вагати ся. Та супротив того, що про поетичний талант Бульвинського не знаємо нічого, а в загадковій пісні, як зовсім вірно підмітив д-р Коцовський, склад і слова — я б сказав ще і настрої та ідея — пригадують Шашкевича, то вагати ся нема причини: пісню скорше можна приписати Шашкевичеві, ніж його приятелеві Бульвинському. Проявляла б за тим і та традиція, на основі якої Партицький приписав її Шашкевичеві в „Зорі“ 1880 р., а яка й заважала пізніше і в міркованнях д-ра Коцовського.

Друга квестія також інтересна: з якого польського оригіналу перекладена пісня? Редактор „Рускої Письменности“ зробив факт із догадки д-ра Коцовського. Але коли д-р Коцовський сказав, що пісня „мабуть після польського“ зложена, то

видко, що й він не знав оригіналу, бо інакше при своїй скрупулятності він певно й назвав би його. На чім же могла основувати ся догадка д-ра Коцовського. Припускаю, що на якійсь інформації про давнішу популярність польського оригіналу в Галичині Сам інформатор певно тільки щось пригадував собі з того оригіналу, чим очевидно не міг навести д-ра Коцовського на жерело. Своє припущення оснований на документах. Я знайшов польський оригінал пісні у двох записах з першої половини XIX в., зроблених Українцями східної Галичини. Одна запис — в рукописнім співаннику львівського архіва „Народного Дому“ (збірка крил. Петрушевича ч. 107), затитулованім: „Пісні Свѣтовѣ зібранніи чрезъ Іерея Іоанна Дронжевскаго Пароха Бѣлобожницького, дня 14. Авгста 1839 р. Списанніи чрезъ Францѣшка Скѣбѣнскогѣ въ Могилницѣ дня 25 Існїй 1857 рокѣ“; там оригінал нашої пісні записаний під ч. 160, як пісня „mazurska“. Друга, ще старша запись знайдена мною в архіві василіянського монастиря в Крехові, на ціваркушевій картці грубого, білого паперу, попереджена записю иньшої польської пісні [Kiedy okropna cichość panuje i zda się wszystko spoczywać], що рівнож подибуєть ся і в співаннику Дронжевського під ч. 102, і в „Pieśniach Polskich i Ruskich ludu Galicyjskiego“ Вацлава з Олеська та в збірці мелодій Ліпінського, а змістом і настроєм сильно пригадує Шашкевичеву пісню фаталізму п. з. „Нещасний“. Над крехівською записю нашої пісні поставлений заголовок: Allegoria druga, а під нею підпис: Demetrius Czaykowski Ord. S. B. Magni. Почерк записі з першої четвертини XIX в. Як запись Чайковського так і Дронжевського — то свідощтва безперечної популярности польського оригіналу нашої пісні серед галицьких Українців у першій половині XIX в. Популяризуючи ся, польський оригінал піддавав навіть змінам. Запись Чайковського супротив записи Дронжевського являєть ся варіантом. Варіант Дронжевського є коректніший. В нього є той сам порядок строф, що і в українським перекладі — той сам, що і в автора, якого вже можу й назвати. Тим автором був польський поет з нашого Покутя — Франц Карціньський. А наша пісня знаходить ся в його книзі „Sielanek“ п. з. „Do Justyny. Teskność na wiosnę“ [Dzieła, Warszawa, 1830, ст. 97—98]. Для порівняння оригіналу з українським перекладом подаю їх паралельно:

Już tyle razy słońce wracało,
I blaskiem swoim dzień szczyści:
A memu światłu cóż to się stało,
Że mi dotychczas nie świeci?

Już się i zboże do góry wzbilo,
I ledwie nie kłos chce wydać.
Całe się pole zazieleniło;
Mojej przynicy nie widać!

Już słowik w sadzie zaczął swe pieśni,
Gay mu się cały odzywa.
Kłóca powietrze ptaszkiem leśni;
A moy mi ptaszek nie śpiewa!

Już tyle kwiatów ziemia wydała
Po onegdajszym powodzi:
W różne się barwy łąka przybrała:
A moy mi kwiatek nie schodzi!

O wiosno! pókiż będę cię prosił,
Gospodarz zewsząd stroskany?
Jużem dość ziemię łzami urosił.
Wróć mi urodzaj kochany.

Тільки вже разів сонінько встало,
Ясеньким сьвітлом днину красило;
Но мому сьвітлу що-ж то ся стало,
Що мені доси не зазоріло?

Вже царпінюлька в гору ся взибла,
Росте і колос буяє швидко,
І ярпа ся зазеленіла —
Моєй пшенци не видко, не видко!

Соловій мило вже щекотась,
Птичок громада лісна заграла,
Воздухом звінко жайворон співає —
Но моя птиця мні не озвалась!

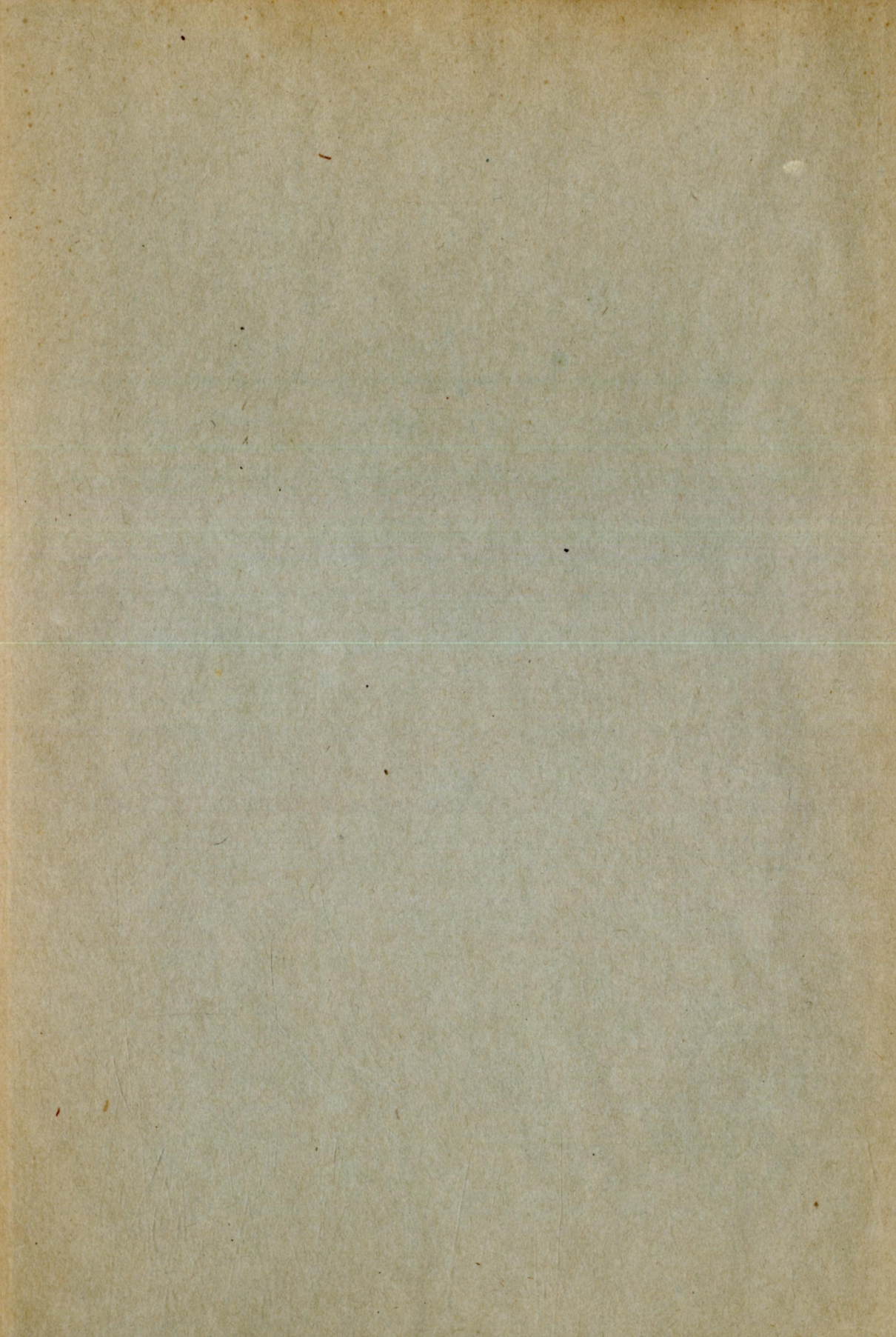
Де поглянь, в землі цвіт прозябась
По завчешній поводі,
В чудесні барви луг прибираєсь —
Но мому цвітку щось годі, щось годі!

*Доки-ж тя, доки весно молити?
Приспій на Галич лучи теплими
І чадам руским верни їх цвіти,
Верни їм пісни родимі!...*

Автор українського перекладу невідомо держав ся оригіналу аж до останньої строфи. Та в останній строфі здобув ся на власну оригінальність. Може мав під рукою польський текст з таким заголовком як в записі Чайковського: Allegoria, бо оригінальна перерібка останньої строфи вказує, що зрозумів цілий оригінал як аллегорію і дав тому своєму зрозумінню яркий вираз в національно патріотичній душі свого часу, в тім душі, який так сильно виявив ся в діяльності і починках редакторів „Русалки“, а передовсім в самого Шашкевича. Остання строфа пісні підносить її понад урвень звичайних перекладів, а ставить в ряд змодернізованих перерібок.

111

III
H-120768

136782